

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

КНИГА 46

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје

Издавач: Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје
За издавачот: проф. д-р Анета Дучевска, декан на Факултетот

РЕДАКЦИСКИ ОДБОР

Румена Бужаровска
Руска Ивановска-Наскова
Лидија Капушевска-Дракулевска
Марија Паунова
Аслан Хамити

EDITORIAL BOARD

Rumena Bužarovska
Ruska Ivanovska-Naskova
Lidija Kapuševska-Drakulevska
Marija Paunova
Aslan Hamiti

Адреса: Филолошки факултет „Блаже Конески“, п. фах 567
1000 Скопје, Република Македонија
Address: Blaže Koneski Faculty of Philology, PO Box 567
1000 Skopje, Republic of Macedonia

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“
на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Книга 46, 2021

ANNUAL COLLECTION

Blaže Koneski Faculty of Philology
Ss. Cyril and Methodius University – Skopje, Volume 46, 2021

Јазична редакција: Симон Саздов

Печати: Мар-Саж, Скопје

Тираж: 100 примероци

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје

ISSN 1409-8571

ГОДИШЕН ЗБОРНИК

книга 46

Скопје, 2021

**Елена Ончевска Агер
Калина Малеска
Искра Тасевска Хаџи-Бошкова
Соња Китановска-Кимовска
Бобан Карапејовски**

**АКТИВНОСТИТЕ НА КОМИСИЈАТА ЗА УНАПРЕДУВАЊЕ НА
НАСТАВАТА НА ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“
ВО СКОПЈЕ КАКО ЧЕКОР КОН ПРЕОСМИСЛУВАЊЕ НА
ПОСТОЈНИТЕ КОНЦЕПТИ**

Желбата да се создава и квалитативно да се вреднува е една од темелните човекови потреби. Како што истакнува американскиот мислител Ерих Фром (1989: 46–56), тој креативен чин е дел од човечноста, како суштинско својство кон чие развивање се насочени не само врвните науки и системи на мислата туку и самиот човек, бидејќи таа изворна потреба го поврзува со останатите луѓе, но и со животните феномени воопшто. Создавањето и уништувањето, како два спротивставени пориви кои се дел од една иста оска, наречена човечка природа, недвосмислено ја потенцираат важноста на слободата и изборот кој човекот го прави во секој момент од своето живеење.

Поттикнати од стремежот да ги видат нештата на поинаков начин и мотивирани од визијата за напредок и усовршување, на иницијатива на деканката на Филолошкиот факултет, проф. д-р Анета Дучевска, и преку координацијата спроведена од д-р Елена Ончевска Агер, петмина колеги во октомври 2020 година се активираа во работата на Комисијата за унапредување на наставата при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Идејата за нејзиното формирање произлезе од првичните резултати од истражувањето, спроведено во летото 2020 година од страна на д-р Елена Ончевска Агер и д-р Руска Иванова-Наскова, а кое се однесуваше на одвивањето на наставата на Филолошкиот факултет во услови на пандемија. Покрај д-р Елена Ончевска Агер, членови на Комисијата се: д-р Калина Малеска, д-р Искра Тасевска Хаџи-Бошкова, д-р Соња

Китановска-Кимовска и д-р Бобан Карапејовски. Нејзините почетни цели беа фокусирани на организирањето на настани за професионална надградба, како и на подобрувањето на комуникацијата на линија студенти – наставници – Факултет, што резултира со 20-ина различни вебинари и работилници во периодот од октомври 2020 до јуни 2021 год. (<https://coda.io/@elena-oncevska-ager/nastava-na-fff>)

Во академската 2020 – 2021 година Комисијата за унапредување на наставата организира 12 настани. Првиот настан, панел на тема „Ајде да зборуваме за испитите“, се одржа на 29.10.2020 година, при што во првите триесетина минути своите искуства од одржување испити за време на пандемијата ги споделија Калина Малеска, Искра Тасевска Хаџи-Бошкова и Бобан Карапејовски. Во следниот час и половина се одвиваше дискусија во однос на искуствата на присутните и се разменија идеи во врска со прашања релевантни за одржување на испити во време на пандемија. Сметавме дека дискусиите за испити треба да започнат што е можно порано во семестарот, во случај евентуални промени во плановите да влијаат на начините на кои се обработува материјалот во училишта.

Следуваа пет тематски настани во врска со наставата во различни научни области што се работат на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ – Скопје. На панел-дискусијата за „Наставата по преведување и толкување“, одржана на 17.11.2020, свои излагања имаа Владимир Цветкоски, Милена Саздовска-Пигуловска и Милан Дамјаноски. Дискусијата и прашањата се одвиваа околу соодветноста на одделни платформи за спроведување на усни и писмени испити, како и институционалната поддршка што би можел да ја даде Деканатот во оваа насока.

Панел-дискусијата за „Наставата по методика“ се одржа на 20.11.2020, а ја модерираше Гордана Алексова. Стана збор и за приклучување кон Националната платформа за учење како можност студентите далечински да се поврзат и со наставници кои работат во други градови низ Македонија, како и други теми релевантни за хоспитациите и одржување практична настава од страна на студентите.

Следната панел-дискусија беше на тема „Настава по книжевност“, модерирана од страна на Владимир Мартиновски, а одржана на 3.12.2020. За време на дискусијата, во која учествуваа и професори и студенти, се споделија искуства и беа дадени повеќе сугестии во однос на поттикнување на мотивацијата за читање.

На 9.12.2020 се одржа вебинар на тема лекторска настава, на која се дискутираа искуствата и предизвиците во лекторската настава на Филолошкиот факултет, со фокус на нетрадиционалното, алтернативно

оценување. Настанот го модерираше Мира Беќар, а учесниците се освр-наа на употребата на портфолиото како алатка за оценување. Стана збор и за платформи за размена на коментари при работење на пишан текст. Учество во разговорот зедоа и студентите.

Следниот, последен, тематски вебинар се одржа на 15.12.2020, а го модерираше Исмет Османи. Стана збор за особеностите на наставата по јазик, а посебен фокус се стави на алатките за интерактивна онлајн настава, како и на можностите за оценување на далечина. На настанот учество зедоа и наставници практичари, кои споделија искуства од сопствените практики.

Освен тематските вебинари и вебинарот за оценување на далечина, беа организирани и две обуки: за употреба на платформата за учење онлајн МС Тимс (5.6.2020) и за користење на Мудл (1.12.2020). За своите наставни искуства со МС Тимс зборуваше Елена Ончевска Агер. Беа разгледани можностите што платформата ги нуди за синхрониска (на пр. директни пораки, видеосостаноци) и асинхрониска комуникација (на пр. форуми, анкети). Исто така, се разгледаа и можностите за оценување на Тимс. Обуката за Мудл беше спроведена од страна на Ристо Чавдаров, системски инженер на ФЕИТ. Беа претставени различни можности на оваа платформа, како креирање курсеви, организирање на студентите во групи, споделување материјали, креирање квизови и слично.

Првиот семестар од академската 2020 – 2021 година беше заокружен со вебинар насловен „Каде и како понатаму?“ (22.12.2020). Се работеше за дискусија за реализираните и планираните активности за унапредување на наставата, а беше оставен простор за идеи од сите колеги, наставници и студенти. На оваа средба Комисијата за унапредување на наставата реферира во врска со одржаните настани во насока на двата главни приоритети во нејзиното работење: (1) осмислување и организирање настани за професионална надградба и (2) подобрување на комуникацијата меѓу студентите, наставниците и Факултетот. Се дискутираше за начините на обезбедување одржливост на активностите за професионален развој, во насока на самоорганизирање на колегите по катедри и/или области. Исто така, стана збор за начините на обезбедување поголема вклученост на студентите во вебинарите што се планираат за следниот семестар, како и за вклучување на идните работодавци (директори, наставници, невладини организации, издавачки куќи и сл.) на соодветни средби и работилници. Се нагласи и потребата од обезбедување психолошка поддршка како за наставниот кадар така и за студентите. Токму од овие размени произ-

легоа насоките во кои Комисијата продолжи да се движи во семестарот што претстоеше.

На 15.4.2021 беше организиран вебинар со наслов „Студентите за македонистиката“. Настанот беше модериран од студенти, панелот беше составен од студенти, а публиката ја сочинуваа студенти и наставници. Студентите зборуваа за нивната мотивација да ја изучуваат македонистиката, како и за нивните искуства од студирањето на Филолошкиот факултет.

Семестарот продолжи со два вебинари од серијата „Средби со професијата“. Првиот беше на тема настава (6.5.2021), а вториот – на тема превод (20.5.2021). Идејата беше студентите и наставниците од Филолошкиот факултет да разговараат со стручни лица од практиката за предизвиците во професијата, за подготовката што се нуди (или не) на факултет, за она што колегите практичари би им го порачале на своите идни колеги, вклучувајќи и размислувања за тоа како да се унапреди професијата. Овие настани беа замислени да им бидат корисни и на наставниците во тек на подготовките за акредитацијата во 2023 година.

Во рамките на идеите за обезбедување поддршка на наставниците во услови кога наставата се одвива онлајн, беа споделени неколку различни пристапи. Беше составена листа на онлајн алатки што може да се користат за олеснување на наставата на далечина. Листата содржи упатувања до алатки за видеоконференциска комуникација за часови/испити, за асинхрониска комуникација и/или домашни задачи, за интерактивна настава (игри, квизови), проверка на знаења, настава по толкување и снимање аудиозаписи. Освен тоа, неколку колеги споделија искуства и совети за користење алатки за спроведување испити: Соња Китановска-Кимовска го опиша искуството, предностите и недостатоците на користењето Зум за писмени испити, со опцијата за истовремено споделување повеќе екрани, во комбинација со Гугл формс. Бобан Карапејовски го сподели искуството со Мајкрософт Тимс и Гугл Формс, додека Елена Ончевска Агер ги претстави предностите и недостатоците на платформата Едбејз. Беа дадени и упатувања за совети за обесхрабрување препишување на Гугл Формс, како и упатувања на алтернативи што може да бидат погодни за испити по преведување или пишување, како Гугл докс и функцијата Преглед на минати ажурирања.

Со цел да им се помогне на наставниците да размислуваат и, по потреба, да ги преосмислат своите часови, беа предложени две неформални иницијативи. Првата иницијатива се однесуваше на анкетирање на студентите во врска со нивното доживување на наставата преку кратка анкета што би се спровела два пати во текот на семестарот (кон средината на семеста-

рот и кон крајот на семестарот) за наставникот да има време да постапи според некои од добиените коментари и да провери како студентите ја доживеале промената. Беше предложена листа прашања што би можеле да се вклучат, како и предлог-формат на извештај за споделување на главните заклучоци. Целта на споделувањето на заклучоците организирани по области и анонимизирани беше да им се овозможи на наставниците меѓусебно да учат и да се инспирираат да иновираат во наставата. Втората иницијатива се однесуваше на можноста да се присуствува на час кај колега. Идејата беше да се поттикнат наставниците продлабочено да размислуваат за сопствената настава и за промените што би сакале да ги направат во наставната практика.

Во насока на подобрување на меѓусебното информирање за научните интереси на колегите, беше доставен предлог до Деканатот за поедноставување и систематизирање на известувањето за научната работа на наставниот кадар. Се предложи наставниците да доставуваат само еден годишен извештај од кој ќе се влечат податоци за секакви потреби, наместо досегашните два: индивидуален годишен извештај (за академска година) и годишен извештај за макропроектот (за календарска година). Според предлогот, информациите би се систематизирале во еден заеднички документ којшто би ги содржел податоците за научната работа на сиот наставен кадар и кој би бил јавно достапен на веб-страницата на Факултетот, со што би бил од корист не само за наставниот кадар при давањето предлози за состав на комисиите за оценување магистерски и докторски дисертации туку и за студентите при барањето соодветен ментор за својот труд. Исто така, со оглед дека одбраните на магистерските и докторските трудови се јавни, беше предложено да се задолжат менторите да го објават терминот за одбрана на трудот на веб-страницата на Факултетот најмалку 1 седмица порано.

Во специфичните услови во кои се одвиваше наставата, им беше понудена и соодветна поддршка на студентите. Кон крајот на зимскиот семестар во академската 2020/2021 година, со цел да се обезбеди поголемо разбирање за потребите на студентите, односно што подразбираат тие под квалитетна настава и зошто мислат дека некои часови што можат да ги квалификуваат како квалитетни навистина и се такви, се реализира истражувањето Опишете добра наставна практика. На тој начин им се овозможи на крајните корисници, практично, да кажат што е она што најмногу им помогнало во усвојувањето на знаењата на часовите и на кој начин нивните наставници успеале да го направат тоа. Резултатите помогнаа и другите наставници да ги применат добрите практики и, на

тој начин, да се подобри целокупната настава. Согледувањата беа во врска со организацијата на часот, личноста на наставникот, како и нивни забелешки и сугестии за подобрување на наставата. Првиот дел покажа дека премиот во настава на далечина знае да биде проблематичен ако не се користат дополнителни алатки. Со нивното користење, пак, наставата полесно може да се следи и да се сфати. Па, така се претпочита користење Ворд или Пауерпоинт за белешки во текот на предавањата, употреба на видеа од Јутјуб или од некоја друга платформа, користење илустрации, платформи како Слек и Пелет и сл. Во однос на личноста на наставникот, се претпочита, односно се потенцира создавањето пријателски однос со наставникот, позитивната атмосфера преку овозможувањето споделување различни мислења и конструктивна критика, како и можноста студентите да искажат ставови и активно да се вклучат во наставата. Се наметна заклучокот дека, според искажувањата на студентите, исклучителната наставна практика значи отвореност на професорите за споделување на знаењата и искуствата со студентите во форма на активна соработка, вешто користење на различните алатки што се на располагање во наставниот процес, како и динамично соживување со проблемите и потребите на студентите од страна на сите фактори во институцијата (како на наставниот така и на административниот кадар).

Истражувањето Студентите коментираат беше спроведено во текот на јануари 2021 г. и целта беше да се пилотира анкета за да се испитаат ставовите на студентите за наставата што ја следеле во текот на зимскиот семестар 2020/2021 (задолжителни предмети и изборни по струка). Преку посебно дизајнирана апликација, гарантирајќи ја анонимноста, се обидовме, преку кратки прашања, придружени со понудени одговори со визуелни еквиваленти на скала што може да се изрази и нумерички, да им овозможиме на студентите да ги споделат своите размислувања во процесот на (пре)обмислување на нашите наставни практики. Со добиени околу 200 коментари, можеа да се проследат главните пунктови што предизвикале задоволство или незадоволство од курсевите, испитувајќи ја и поврзаноста на одговорите со степенот на присуство (редовност) на часовите на оние што решиле да учествуваат во анкетата. Општите коментари помогнаа да се размислува за измените што треба да се направат во следното истражување за тоа да биде уште порелевантно. Задоволството, главно, им се припишува на разновидните, интересни, јасни и интерактивни предавања, добрата атмосфера на часот, добрата комуникација на наставниците со студентите, употребата на презентации/постери и приказни во предавањата. Незадоволството, пак, се должи на преобемноста

на материјалот или на литературата што се користи или, пак, на начинот на конципирање на часот (неинтерактивност, здодевност, нерационално трошење на времето итн.).

Во однос на академската поддршка, споделивме некои надворешни врски кон стратегии за успешно учење, спакувани во примамлив формат, од Универзитетот во Берген.

Во делот на поддршката што не е поврзана со академската интеракција меѓу наставниците и студентите, во услови на криза се покажува дека многу е важно да се направат напори и да се понуди помош од психосоцијален тип. Секој студент, покрај матичниот доктор во неговото место на живеење, има право на втор матичен доктор во Студентската поликлиника. На тој начин може да се обезбеди потребата од разговор со психолог, која е засилена во условите во кои се одвиваше наставата и, воопшто, живеењето во текот на академската година. Ова беше дополнителен поттик да се осмисли и да се реализира одделен проект за психосоцијална поддршка и на наставниот кадар на Факултетот.

Еден вид кулминација на стремежите за развивање и проширување на визијата за наставно-образовниот процес претставуваат деветте работилници, кои се одржаа во периодот март – јуни 2021 година, како дел од проектот при Филолошкиот факултет, под наслов Психосоцијална поддршка, во кој учествуваа 16 наставници, под раководство на клиничкиот психолог Лина Костарова-Унковска.

На првата работилница, која се одржа на 26 март 2021 година, беше претставен психосоцијалниот модел на менталното здравје, кој подразбира холистички пристап кон здравјето на човекот. Во таа смисла, менталното здравје не се сфаќа како отсуство на болест, туку е директно повлијаено од биолошките, психолошките и општествените фактори, кои мора да се земат предвид при интердисциплинарното решавање на проблемите со кои се соочува една личност. Со оглед на тоа што кризата претставува нарушување на рамнотежата меѓу основните потреби на една индивидуа, семејство или група и неговите заштитни механизми, долготрајните кризи од типот на пандемијата бараат комплексни одговори, односно градење нови механизми за заштита. За човекот се клучни двата основни двигатели на развојот – приврзаноста и автентичноста. Тоа се оние човекови потреби кои мора да се промислат на поинаков начин за да може да се донесе соодветно и креативно решение во одредена ситуација. Наставниците мора правилно да ја согледаат својата непроценлива улога не само во пренесувањето на знаењата на студентите туку и во градењето на нивната личност, па согласно со тоа да бидат отворени кон различнос-

тите, гледајќи го студентот како дел од поширокиот систем. Наставата е двонасочен процес, па меѓусебното усовршување на наставникот и студентот треба да води кон зголемена креативност, која е мошне корисна во услови на продолжени кризи. Студентите треба да бидат суштински вклучени во наоѓањето решенија и во водењето на групата, како дел од свесноста на наставникот за непостоење универзален пристап кој би им одговарал на повеќемина. Вклучувањето на наставниците и студентите во психосоцијалната поддршка нуди можност за освестување на потребата за правилно организирање на времето за работа и одмор, како и креативно справување со стравот и недостигот од самодоверба.

Во текот на втората работилница (5.4.2021 год.), беа поставени трите клучни точки на кои се фокусираа натамошните работилници: унапредување на комуникацијата со студентите, управување на сопствениот (личен) живот и негово поттикнување не само во услови на пандемија туку и воопшто, како и унапредување на условите за студирање на сите студенти на Филолошкиот факултет (преку учество на наставниците, но и со активна вклученост на Деканската управа). Во тој контекст, беше истакната важноста на потребите на целната група (наставниците и студентите), нивните механизми за заштита од криза, како и расположливите ресурси на групата. Според истражувањето направено од Лина Ќостарова-Унковска, клучно е да се пресретнат негативните начини на кои младите реагираат на пандемијата (со оглед на тоа што тие се истакнати како едни од главните пренесувачи на вирусот), преку активно користење на креативните ресурси, првенствено со нивно активно вклучување во општествените текови. Како механизми за справување со кризни состојби беа истакнати: освестувањето за сопствените потреби, создавањето безбедно место, грижата за себе, менувањето на приоритетите, барањето помош, свртувањето кон другиот и рedefинирањето на смислата за живот. За наставникот е најважно да не пристапува со осуда кон различните искуства, бидејќи категориите во услови на криза се подложни на рedefинирање и тој вистински помага ако ги упати студентите кон различните можности кои стојат на располагање.

Третата работилница (14.4.2021 год.) квалитативно ги унапреди согледавањата преку понудената техника за самопомош од страна на психологот Лина Ќостарова-Унковска – посебен начин на дишење со кој се овозможува релаксирање на телото при состојби на силен стрес и чувство на закана. На тој начин, се отфрла автоматизираното однесување во таквите случаи и се стекнуваат нови навики. Истакнувајќи ги тешкотиите со кои се соочуваат студентите во услови на пандемија, а кои се видливи од истражувањето

спроведено во јули-август 2020 год. од страна на Елена Ончевска Агер и Руска Ивановска-Наскова, психологот ја потенцира потребата од менување на приоритетите и грижата за себе, како можност за активно соочување со новонастанатите состојби и тешкотии. Преку анализата на двете конструирани приказни, кои се однесуваа на предизвиците на младата мајка и на оптоварената деловна жена во услови на пандемија, учесниците на работилницата имаа можност да освестат одредени делови од својата личност, а тоа е нужно бидејќи само преку автентичен однос со себеси можеме да допреме и до другите луѓе. Кризните ситуации се можност за пронаоѓање креативни решенија за соочување со предизвиците (за што сведочат активностите од типот на поинтензивното дружење и другите модели на социјализирање). Преку информирање на студентите за работилниците на кои присуствуваат наставниците и отворање за можноста студентите сами да го организираат часот, се очекува да се поттикне нивното активно учество на часовите. Тоа беше предлогот кој го следеа и го истражуваа наставниците вклучени во овој процес на сопствените часови во текот на семестарот, преку различни експерименти за поинтензивно вклучување на студентите на часовите.

На четвртата работилница (28.4.2021 год.) беше истакната важноста од грижата за себе и живеењето во моментот (сега и овде) за наставниците и студентите, што се поврзува и со потребата од креирање на безбедно место кон кое можеме да се навраќаме во секој момент од животот. Во тој контекст, потребно е да се води сметка за правилното распределување на обврските, за да се овозможи доволно слободно време кое ќе се искористи на вистински начин и нема да доведе до лутина или фрустрација поради некакво занемарување на обврските. Треба да сме отворени кон учење од грешките и слободно изразување на емоциите, за да допреме до сопственото автентично јас. Беа споделени различните методи и резултати, кои произлегоа од поделбата на наставниците во групи и нивното експериментирање на часовите: примена на медитација или друг вид техника за опуштање на почетокот на часот (на пр. мотивациски видеа), справување со проблемот на занемарувањето на задачите преку откривање на причинско-последичните врски кои стојат зад тој процес, препуштање на часот или дел од часот на студентите, како нивно охрабрување да дискутираат без страв дека ќе направат грешка, активно вклучување на студентите преку проектни задачи и поврзување на материјалот со некои актуелни или специфични теми од искуството и сл.

Во рамките на петтата работилница (12.5.2021), аспектот на грижата за себе беше поставен на повисоко рамниште, што подразбираше

поттикнување на свесноста на наставниците за потребата од постоење на утрински ритуали, кои овозможуваат денот да биде попродуктивен и поуспешен. Во врска со тоа, присутните споделија лични искуства кои се однесуваа на начинот на кој тие вообичаено го почнуваат денот: изразување благодарност и проштевање, визуализација и медитација, занимавање со некоја физичка активност, пиење кафе/чај и читање книга или списание, учење нови вештини или читање мотивирачки содржини и сл. Таа тема природно се надоврза на искуствата од експериментирањето на часовите, кои колегите ги споделија, а се однесуваа на задоволството на студентите и нивната воодушевеност од спонтаноста и непосредноста која ја почувствувале на часот. Со оглед на тоа што дел од учесниците го изразија својот сомнеж во однос на функционалноста и целисходноста на часот кој содржи неформален и формален дел, беше изготвен прашалник со кој се анкетираа студентите за нивниот впечаток од дотогашните промени кои ги спроведоа наставниците. Покрај можноста да ги истакнат сопствените преференции во однос на формите на вклученост во часот, прашалникот им овозможуваше на студентите да дадат предлози за тоа како наставникот да ја унапреди наставата на далечина.

Со цел обезбедување на наставниците со ефикасни средства за справување со предизвиците кои ги поставува наставниот процес, психологот Лина Костарова-Унковска на шестата работилница (19.5.2021) се концентрираше исклучиво на креирањето на безбедно место, кое нè навраќа кон значењето на поимот „да се биде сега и овде“. Работилницата започна со техника на дишење, која се состоеше од практикување четири последователни вдишувања и издишувања со задржување на воздухот. Оваа вежба беше дополнета со поттикнувањето на учесниците да ги следат мислите кои им се појавуваа, без никакво приврзување или реагирање во однос на нив. По кусата дискусија за овој процес, наставниците беа воведени во една форма на медитација, која требаше да им овозможи создавање безбедно место. Во суштина, станува збор за визуализација на соодветно место во детали, со што се овозможува поврзување на различните емотивни и психички содржини во една целина.

Објаснувањето и практикувањето на начините за опуштање продолжија и во текот на седмата и осмата работилница (28.5. 2021 год. и 7.6.2021 год.). На седмата работилница се размислуваше за развојот на модели (за наставниците/студентите и за часот), па учесниците се поделија во две групи: едната група се фокусира на индивидуалните потреби и на грижата за себе, додека другата на форматите на наставата. Идејата беше сите согледувања да бидат достапни на одделно место на интернет, со што ќе

се овозможи непречен пристап за сите заинтересирани кон информациите во публикацијата (<https://coda.io/@elena-oncevska-ager/psihosocijalna-poddrshka-na-fakultet>).

Осмата работилница значеше систематизирање на споделените искуства и практики, првенствено преку надминување на погрешниот впечаток за недоволната успешност на работилниците и проектот поради малата вклученост на наставниците во процесот (само 15 %). Како што истакна психологот Костарова-Унковска, тој процент на свесност сведочи за неминовната промена која почнала да се случува во една средина и е добар знак за натамошните промени кои ќе следуваат. Во таа смисла, справувањето со кризните ситуации не треба да значи намалување на очекувањата, туку приспособување кон околностите со задржување на перцепцијата за напредок и успех. Наставникот мора и во такви околности да покаже подготвеност за дополнителна работа и мотивирање на студентот, кој и покрај неповолните околности не сака да се откаже и сака да успее.

Последната, деветта работилница (14.6.2021 год.) беше насочена кон сумирање на резултатите од сработеното, при што се истакнаа несомнените заслуги на сите учесници во процесот и особено, во тој контекст, на координаторите на работата (Елена Ончевска Агер и Соња Китановска-Кимовска). Повеќето од присутните искажаа нескриено воодушевување од досегашната работа и желба да продолжи ваквиот начин на дружење и споделување на искуствата. Во однос на претставувањето на публикацијата и резултатите пред пошироката јавност, беше одлучено да се посвети мал дел од времето на претстојната седница на Наставно-научен совет на Факултетот. По претставувањето на публикацијата на Советот, проектот доби уште поголема афирмација и поддршка од колегите и од академската средина.

Сите наведени активности сведочат за несомнениот влог и успехот на Комисијата за унапредување на наставата при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, која се потруди да ја унапреди комуникацијата меѓу различните чинители во наставниот процес и да понуди можности за професионално унапредување во повеќе насоки. Бројот на настаните, средбите и споделените информации го потврдуваат огромното значење на вложените напори од страна на членовите на Комисијата, а видливите и идните резултати од таквите вложувања очекуваме дека ќе влијаат врз преосмислувањето на наставниот процес.

Библиографија:

Фром, Е. (1989). *За нејослушноста и групни есеи*. Скопје: Комунист.

